

УДК 656.078.89

Козіна К.Г.

*аспірант кафедри економіки підприємств міського господарства
Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МІЖНАРОДНИХ АВТОТРАНСПОРТНИХ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ УКРАЇНИ

Стаття присвячена узагальненню теоретико-методичних основ факторного аналізу конкурентоспроможності міжнародних автотранспортних вантажних перевезень України. В дослідженні описані позиції вітчизняних та зарубіжних вчених з питання класифікації факторів впливу на розвиток міжнародних автотранспортних вантажних перевезень. Виділена модель забезпечення конкурентоспроможності АТП на ринку міжнародних вантажних перевезень в залежності від різних факторів впливу. Також розмежовані та обґрунтовані особливості факторів міжнародної конкурентоспроможності автотранспортних підприємств та конкурентоспроможності АТП на міжнародних ринках.

Ключові слова: автотранспортне підприємство, конкурентоспроможність, факторний аналіз, факторна модель, міжнародний ринок, вантажні перевезення.

Козина Е.Г. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФАКТОРНОГО АНАЛИЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ АВТОТРАНСПОРТНЫХ ГРУЗОВЫХ ПЕРЕВОЗОК УКРАИНЫ

Статья посвящена обобщению теоретико-методических основ факторного анализа конкурентоспособности международных автотранспортных грузоперевозок Украины. В исследовании описаны позиции отечественных и зарубежных ученых по вопросу классификации факторов влияния на развитие международных автотранспортных грузоперевозок. Выделена модель обеспечения конкурентоспособности АТП на рынке международных грузовых перевозок в зависимости от различных факторов воздействия. Также разграничены и обоснованы особенности факторов международной конкурентоспособности автотранспортных предприятий и конкурентоспособности АТП на международных рынках.

Ключевые слова: автотранспортное предприятие, конкурентоспособность, факторный анализ, факторная модель, международный рынок, грузовые перевозки.

Kozina K.G. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF FACTOR ANALYSIS OF INTERNATIONAL TRUCKING COMPETITIVENESS OF UKRAINIAN TRANSPORT COMPANIES

The article deals with the generalization of theoretical and methodological foundations of factor analysis of international trucking competitiveness of Ukrainian transport companies. The research describes the position of domestic and foreign scholars on the classification of the factors influencing the development of international trucking. The model of ensuring the competitiveness of transport companies in the international trucking market highlighted, depending on various factors of influence. As well the features of factors of international transport companies competitiveness and transport companies competitiveness in international markets demarcated and justified.

Keywords: transport company, competitiveness, factor analysis, factor model, international market, trucking.

Постановка проблеми. Факторний аналіз є одним з найбільш динамічних розділів теорії конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність є однією з найважливіших інтегральних характеристик, що використовується для аналізу ефективності економічної діяльності автотранспортних підприємств (АТП), в тому числі на міжнародних ринках. Оскільки в процесі діяльності підприємства його економічний стан є змінним за рахунок нестабільності зовнішнього та внутрішнього середовища, то саме аналіз впливу цих факторів дозволить ефективно розробляти та коригувати економіко-організаційний механізм управління конкурентоспроможністю АТП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питання факторів впливу на конкурентоспроможність міжнародних автотранспортних вантажних перевезень займалися переважно зарубіжні вчені [4; 6; 7]: Н.А. Сафонова, І.О. Цанев, О.І. Черноус. В їх працях узагальнені основні підходи до класифікації факторів конкурентоспроможності та виявлені основні фактори конкурентоспроможності АТП. Дослідженням даного питання в Україні займалася Т.О. Дяченко [1]. Але в вищеведених дослідженнях недостатнє обґрунтування факторів підвищення конкурентоспроможності міжнародних автотранспортних вантажних перевезень України, а також відсутнє розмежування особливостей факторного аналізу міжнародної конкурентоспроможності автотранспортних підприємств та конкурентоспроможності АТП на міжнародних ринках.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає в узагальненні теоретико-методичних основ факторного аналізу підвищення конкурентоспроможності міжнародних автотранспортних вантажних перевезень України і виділенні особливостей факторів міжнародної конкурентоспроможності автотранспортних підприємств та конкурентоспроможності АТП на міжнародних ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під факторами конкурентоспроможності АТП (див. табл. 1) розуміють явища або процеси його господарської та фінансової діяльності, які впливають на зміну абсолютної та відносної величини витрат на надання послуг, а в результаті – на зміну рівня конкурентоспроможності самого підприємства.

Властивостями фактора є [3, с. 64]:
за рахунок впливу на предмет або явище, зміна його кількісних та/або якісних характеристик;
взаємодія з іншим предметом або явищем та зміна характеристик предмету впливу;
векторність, тобто у кожен момент часу фактор має точку впливу на предмет, кількісне значення впливу та його спрямованість у просторі.

Всі фактори, що впливають міжнародні автотранспортні вантажні перевезення, а відповідно і на їх конкурентоспроможність [1-7], можна розділити на дві групи: зовнішні (екзогенні), що не пов'язані з діяльністю АТП та внутрішні (ендогенні), що безпосередньо пов'язані з діяльністю підприємства. До зовнішніх

Таблиця 1

Класифікація факторів впливу на розвиток міжнародних автотранспортних вантажних перевезень

№	Автор	Класифікація факторів	Посилання
1	Т.А. Дяченко	Фактори, що контролюються АТП (стратегія функціонування АТП, якість транспортних послуг, технологія перевезень та переважано-розвантажувальних робіт, навчання та підвищення кваліфікації працівників, загальні витрати АТП) та фактори, що не контролюються АТП (державні: система оподаткування, законодавча база транспортної галузі; ринкові: вартість матеріально-технічного забезпечення, попит на автотранспортні послуги; природні: екологія)	[1]
2	Н.А. Сафонова	Фактори зовнішнього середовища (регіональні, правові, інвестиційні та ін.), рівень професіоналізму управлінського персоналу та водіїв АТП, якість управлінських рішень в області ціноутворення, ступінь безпосередньої зацікавленості працівника в підвищенні конкурентоспроможності АТП	[4]
3	І.О. Цанев	Зовнішні (податкові збори, мито, умови кредитування, стан ринку експедиційних послуг, об'єми державного, регіонального і приватного інвестування та ін.) та внутрішньофірмові	[7]
4	О.І. Чорноус	Зовнішні (вплив ринкових механізмів господарювання, організаційно-правові відносини, соціальні умови, безпека руху, інновації, маркетингові і логістичні фактори тощо) та внутрішні (інфраструктура, трудові ресурси, фінансові ресурси, екологічна ситуація)	[6]

факторів відносяться міжнародні: загальноекономічні (ринкові механізми господарювання, кон'юнктура ринків), інфраструктурні (міжнародна транспортна інфраструктура), науково-технологічні (фактори, що пов'язані з розвитком техніки, обладнання, інструментів і технологій), політичні (міжнародне політичне становище, світові інтеграційні процеси), інституціональні (міжнародні організаційно-правові відносини, міжнародне законодавство), природокліматичні (фактори, пов'язані з розміщенням, топографією місцевості, кліматом) та національні: економічні (особливості функціонування автотранспортної системи, купівельна спроможність та платоспроможний попит), інфраструктурні (національна транспортна інфраструктура, щільність автомобільних доріг), природокліматичні, політичні (політичне становище в країні, екологічна політика), інституціональні (законодавство, фінансаль-

на та кредитно-грошова політика, організаційно-правові відносини). До внутрішніх факторів належать фактори, що класифікуються за видом діяльності: операційні (якість та оперативність перевезення вантажу, об'єм перевезень), фінансові (величина прибутку, співвідношення власного та позикового капіталу), інвестиційні (ефективність реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей) та фактори, що класифікуються за видом ресурсів: техніко-технологічні (ступінь зносу рухомого складу та оновлення транспортного парку, технологічні особливості організації та управління перевезеннями), соціально-трудові (рівень оплати праці, рівень підготовки кадрів, мотивація праці, соціальна відповідальність перевізника), фінансові (тарифи транспортування, прибутковість, платоспроможність, рентабельність, ліквідність підприємства), організаційні (організація управління АТП, логістичні фактори, експедирування вантажів, наявність додаткових послуг – послуги з митного оформлення вантажів, перевезення вантажів АDR), маркетингові (частка ринку, частка постійних клієнтів, наявні та потенційні конкуренти, витрати на маркетингові заходи, лояльність перевізника до клієнтів), інноваційні (частка відрахувань на інноваційний розвиток АТП).

Оскільки в рамках міжнародної конкурентоспроможності підприємства АТП виступає як суб'єкт міжнародної економічної діяльності, то основними в дослідженні слід вважати зовнішні фактори. Внутрішні фактори є другорядними. Досягаючи конкурентоспроможності на ринку міжнародних вантажних перевезень, підприємство насамперед реалізує свої конкурентні переваги. Тому основними є внутрішні фактори, а зовнішні – другорядними. Однак АТП повинне дотримуватися системності та єдності дослідження факторів конкурентоспроможності.

Ефективним методом факторного аналізу конкурентоспроможності АТП є використання кореляційно-регресійної моделі (1). Застосування даної моделі дає змогу виявити кон-

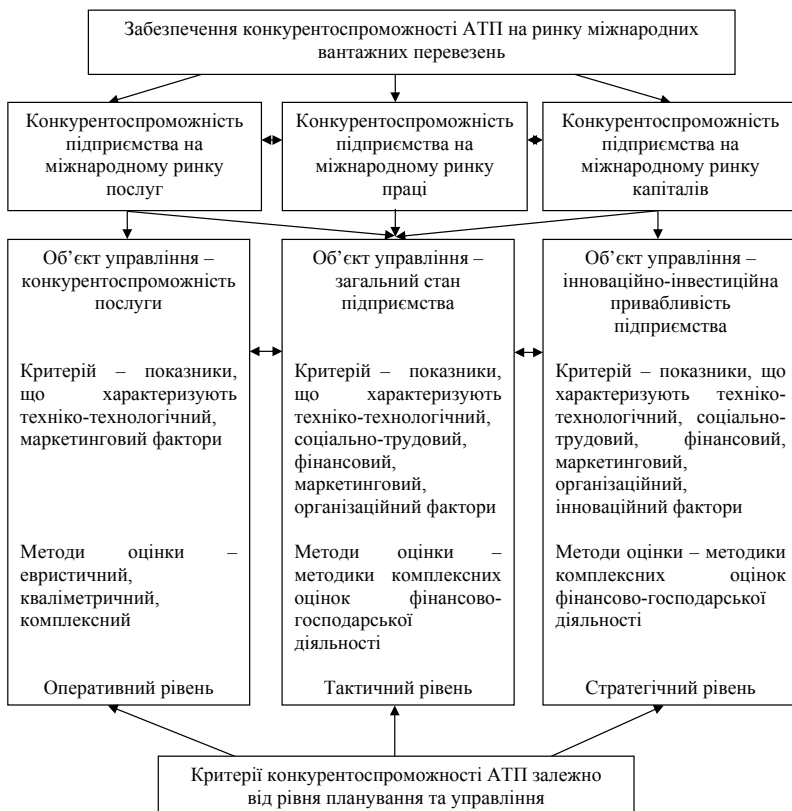

Рис. 1. Модель забезпечення конкурентоспроможності АТП на ринку міжнародних вантажних перевезень

курентний профіль ринку та проектувати управлінські моделі з досягненням синергетичного ефекту взаємодії факторів конкурентоспроможності.

$$K = v_1 * E_j + v_2 * P_j + v_3 * Infr_j + v_4 * T_j + v_5 * N_j + v_6 * Inst_j + v_7 * Fin_j + v_8 * S_j, (1)$$

де $v_1 - v_8$ – дискримінантні коефіцієнти, які відображають відносний вплив окремого фактора на рівень конкурентоспроможності АТП;

$E_j, P_j, Infr_j, T_j, N_j, Inst_j, Fin_j, S_j$ – ключові фактори (економічний, політичний, інфраструктурний, технологічний, природнокліматичний, інституційний, фінансовий, соціально-трудоий відповідно), які в сукупності визначають рівень конкурентоспроможності АТП на j -му ринку.

Залежно від факторів впливу на міжнародні вантажні перевезення (рис. 1), конкурентоспроможність АТП забезпечується:

- на ринку послуг;
- на ринку праці;
- на ринку капіталів.

Тобто завдання забезпечення конкурентоспроможності підприємства залежно від виду конкурентного поля включає забезпечення конкурентоспроможності на ринку послуг, ринку капіталів і ринку праці. Варто виділяти різні критерії міжнародної конкурентоспроможності підприємства залежно від

періоду планування та об'єкта управління. Основним показником конкурентоспроможності підприємства на оперативному рівні є інтегральний показник конкурентоспроможності продукції, на тактичному – комплексний показник фінансово-господарського стану підприємства, на стратегічному – зростання вартості бізнесу (інноваційна та інвестиційна привабливість).

Розвиток міжнародних вантажних перевезень підприємств України [3; 5; 6; 8] характеризується дією, зокрема, негативних факторів (табл. 2, 3), що зумовлює низьку конкурентоспроможність українських АТП на міжнародній арені.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. Існує декілька класифікацій факторів впливу на конкурентоспроможність автотранспортних підприємств. Серед них виділяють зовнішні фактори, які не залежать від діяльності підприємства і внутрішні, які безпосередньо від неї залежать. Українські АТП мають достатньо загроз їх міжнародній конкурентоспроможності та конкурентоспроможності їх послуг на міжнародних ринках. Використовуючи наведену вище факторну модель можна сформулювати ефективний та раціональний механізм управління конкурентоспроможності. Це дозволить АТП в конкретний пе-

Таблиця 2

Фактори загрози міжнародної конкурентоспроможності АТП

№	Фактор	Наслідки дії фактора	Можливі дії по зменшенню негативного впливу фактора
1	Ускладнені митні процедури	Суттєве витрачання часу українських водіїв на очікування оформлення товарів та інші непродуктивні простой	Спрощення митного оформлення вантажів
2	Застосування до українських автоперевізників візового режиму для здійснення поїздок до країн ЄС	Гальмування інтеграційних та інтернаціоналізаційних процесів	Лібералізація і встановлення паритетності на ринку транспортних послуг України – країн ЄС
3	Недостатній рівень підтримки перспективних досліджень у транспортній сфері	Моральний знос рухомого складу, технологічне відставання в організації та управлінні перевезеннями вантажів	Збалансування попиту і пропозиції з надання транспортних послуг, зміцнення міжнародного співробітництва і посилення процесу інтеграції транспортної системи України до європейської та світової транспортних мереж
4	Стан транзитного потенціалу України	Неефективне функціонування транспортних коридорів	Розроблення ефективної транспортної політики та визначення моделі розвитку транспортної системи з урахуванням усіх можливостей та високого потенціалу транспортного комплексу України

Таблиця 3

Фактори загрози конкурентоспроможності АТП на ринку міжнародних вантажних перевезень

№	Фактор	Наслідки дії фактора	Можливі дії по зменшенню негативного впливу фактора
1	Незадовільний стан рухомого складу, відсутність якісного та екологічного парку автотранспортних засобів в Україні	Низький рівень використання експортного потенціалу та потенціалу України як транзитної держави	Модернізація транспортної галузі України, розвиток державно-приватного партнерства у транспортній галузі, підвищення інвестиційної привабливості українських АТП
2	Високі відсоткові ставки банківських кредитів; невчасне повернення ПДВ та ін	Погіршення інвестиційного клімату в сфері діяльності АТП	Розробка системи пільг для АТП
3	Низький рівень мобільності у забезпеченні перевезень вантажів	Неефективне та неоперативне виконання послуги перевезення вантажу	Оновлення рухомого складу
4	Незадовільний стан безпеки на автомобільних дорогах України	Неефективне та неоперативне виконання послуги перевезення вантажу	Розроблення заходів по збільшенню фінансування транспортної галузі
5	Постійна реструктуризація державних органів управління транспортною галуззю, часті зміни законодавства у сфері транспорту та податкової політики, зміни тарифів	Нестабільність функціонування АТП, зниження платоспроможного попиту покупців	Запровадження мораторію на зміни у законодавстві на декілька років, а також забезпечення комплексності у вирішенні питань, пов'язаних з функціонуванням транспортної системи України.
6	Відсутність соціальної відповідальності перевізників	Зниження ефективності мотивації праці на автотранспорті та відповідальності водіїв	Стимулювання корпоративної соціальної відповідальності

ріод часу використовувати всі його ресурси та активи настільки ефективно і продуктивно, що воно буде більш прибутковим, ніж його конкуренти, займати стабільне місце на ринку та його послуги будуть користуватися постійним попитом на міжнародному ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дяченко Т.О. Визначення конкурентоспроможності автотранспортних підприємств та стратегії її підвищення [Текст]: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.07.04 / Дяченко Тетяна Олександрівна; Національний авіаційний університеті Міністерства освіти і науки України. – К., 2002. – 22 с.
2. Івасишина Н.В. Підвищення ефективності міжнародних автомобільних перевезень вантажів [Текст]: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.06.01 / Івасишина Наталія Володимирівна; Національний транспортний університет. – К., 2002. – 21 с.
3. Пономаренко В.С., Піддубна Л.І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства [Текст]: Підручник. – Х.: ВД «НЖЕК», 2008. – 328 с.
4. Сафонова Н.А. Организационно-экономические методы повышения конкурентоспособности автотранспортного предприятия [Текст]: автореф. дис.... канд. экон. наук: 08.00.05 / Сафонова Наталья Александровна; Санкт-Петербургский государственный университет водных коммуникаций. – СПб., 2000. – 18 с.
5. Сіваченко І.Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації) [Текст]: Навч. посібник / За ред. І.Ю. Сіваченка. – Київ: ЦНЛ, 2003. – 186 с.
6. Черноус О.І. Забезпечення стійкого функціонування автотранспортної системи регіону [Текст]: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.05 / Черноус Оксана Ігорівна; Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України. – Донецьк, 2009. – 25 с.
7. Цанев І.А. Организационно-экономические аспекты обеспечения минимизации рисков при международных автоперевозках внешнеторговых грузов [Текст]: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.14 / Цанев Иван Александрович. – М.: РГВ, 2006. – 31 с.
8. Круглий стіл «Стратегічні напрями розвитку транспортної галузі України у післякризовий період» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/601/>.

УДК 65.016:679

Коновал В.В.

*здобувач кафедри економіки підприємства та підприємництва
Хмельницького національного університету*

ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті досліджено сучасні виклики нагальних потреб економіки України щодо оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості, висвітлено та проаналізовано обсяги реалізації продукції підприємств легкої промисловості України.

Ключові слова: оцінка, потенціал, розвиток, легка промисловість, обсяги реалізованої продукції.

Коновал В.В. ОЦЕНКА ПОТЕНЦИАЛА РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В статье изучены современные вызовы насущных потребностей экономики Украины относительно оценки потенциала развития предприятий легкой промышленности, освещены и проанализированы объемы реализации продукции предприятий легкой промышленности Украины.

Ключевые слова: оценка, потенциал, развитие, легкая промышленность, объемы продаж.

Konowal V.V. ASSESSMENT OF THE DEVELOPMENT POTENTIAL OF ENTERPRISES OF LIGHT INDUSTRY

The article explored the modern challenges of the urgent needs of the economy of Ukraine regarding the assessment of the development potential of enterprises of light industry, highlights and analyzes sales volumes of light industry enterprises of Ukraine.

Keywords: evaluation, potential, development, light industry, volumes of sales.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання змістилися наголоси з вирішення поточних організаційно-виробничих завдань на формування та досягнення довгострокових цілей розвитку підприємств. Вирішення часткових завдань організації виробництва продукції підприємств легкої промисловості, упровадження нових технологій, оновлення асортименту продукції, оптимізації використання виробничих ресурсів на певний час могло забезпечити зниження витрат виробництва, однак не гарантувало ефективності функціонування підприємств на тривалому проміжку часу, що істотно стала залежати від конкурентного статусу підприємств, системності врахування і швидкості реагування на зміну зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на рівень останнього, зокрема соціальних та екологічних, кон'юнктури ринку, логістичної мережі, комплексу маркетингу, інноваційних наукових досліджень і конструкторських розробок тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сутності та складу потенціалу підприємства, його

структуризації та формування, конкурентоспроможності потенціалу, її оцінки та стратегічного аналізу, висвітлені у працях зарубіжних вчених-економістів: І. Ансоффа, Б. Карлоффа, Дж. Б. Куїна, А. Мескона, М. Хедоурі, Ф. Альберта, А. А. Томпсона, А. Дж. Стрікланда, Д. Хасбі, А. Чандлера та інших. А також серед російських вчених присвячені праці питанням визначення суті потенціалу підприємства, його розвитку та оцінки О.І. Анчишкіна, М.І. Баканова, Т.Б. Берднікової, А.В. Винокурова, Е.П. Горбунова, Б.І. Майданчика, В.Д. Маркова, Б.М. Мочалова, А.І. Ноткіна, Р.С. Сайфуліна, Е.Б. Фігурнова, А.Д. Шеремета та українських вчених: О.В. Ареф'євої, В.М. Гавви, Л.С. Довгань, Н.С. Краснокутської, В.Д. Немцова, О.С. Федоніна, І.М. Репіної, С.В. Оборської, З.С. Шершньової та інших.

Наразі сучасні виклики нагальних потреб економіки України щодо оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості залишаються недостатньо опрацьованими попри прискіпливу увагу до цієї проблеми ряду науковців: О. Балацького,